

לא כן חדש שאין שום איסור על עצם החפצא של חדש אלא כמו אכילת איסור ביוה"כ שהוא רק מניעה על האדם ולא שייך לומר שלא פקע האיסור. אבל הבבלי, הסובר דחדש הוא איסור חפצא, לא צריך פסוק בכל מושבותיכם שכן יצא לחוץ לארץ, למ"ד חדש רק בארץ ישראל נוהג, ולא צריכים קרא על זה כיוון שחל האיסור על עצם החפצא של חדש, כשמוציאין אותן לחוץ לארץ לא פקע, כדברי המשנה למלך. ודו"ק בזה.

לענין תרומת מעשר אם בעינין להפריש מן המוקף

כתב הרמב"ם בפרק ג' מהל' תרומות הל' כ': תרומת מעשר מפרישין אותו שלא מן המוקף שנאמר "מכל מעשרותיכם תרימו תרומה", אפילו מעשר אחד במדינה זו ומעשר אחד במדינה אחרת מפריש תרומה מאחד על הכל, ות"ח אין תורמין אלא מן המוקף ואפילו תרומת מעשר עכ"ל.

הכ"מ והרדב"ז הביא מקור הרמב"ם מהמשנה פרק ב' דבכורים: תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים: ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף, ואמרינן נמי בירושלמי פרק שני: כל התורה כולה למידה ומלמדת חוץ מן התרומה, כלומר תרומה גדולה שמלמדת ואינה למידה דכתיב "ממנו" מן המוקף, והנה בגיטין דף ל' ע"ב שואלת הגמ' על תרומת מעשר: וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף? והתוס' הקשו תמיה רבתי ממשנה בכורים דתרומה מעשר לא בעי מוקף, והביאו גם את הירושלמי שהבאתי לעיל ומתרצים התוס' דמדרבנן גם תרומת מעשר בעי מוקף עיי"ש.

ומפני זה סלל הרמב"ם דרך אחרת כאן ומבדיל בין תלמידי חכמים לשאר בני אדם, דתלמידי חכמים מפרישין גם תרומת מעשר מן המוקף.

והנה כהשגת הראב"ד כאן השיג על הרמב"ם, ומחלק שם וז"ל: אבל אומר אני שהלוי אינו תורם אלא מן המוקף ועליו הוא אומר "והרמותם ממנו תרומה" מן המחובר, והטעם שמא ישכח ויעשה את התרום תרומת מעשר על מקום אחר, אבל ישראל התורם תרומת מעשר תורם שלא מן המוקף שאין לחוש לכך עכ"ל. ובכסף משנה, שהרמב"ם לא נראה לו החילוק של הראב"ד בין לוי לישראל.

והביא מהר"י קורקוס שהחילוק של הראב"ד נסתר מהירושלמי בכורים שהבאנו לעיל, שהרי אמרו תרומת מעשר מלמדת ואינה למדה, ומוכח דהפסוק דממנו לא איירי כלל בתרומת מעשר, גם הדין דפרק הזהב מ"ט ע"א קשה עליה, דשם אמרו מפורש רשאי בן לוי, ובפרק קמא דחולין דף ז' גבי ר' מאיר שאכל

עלה של ירק וכו' ומשני לא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, מוכח כדעת הרמב"ם, דר' מאיר לא היה לוי וכו'.

ובמשנה למלך פרק ג' מתרומות מביא מחלוקת הראשונים אם בתרומה גדולה דבעינן מוקף אם זה מן התורה או רק מדרבנן, שיטת הרשב"א בחשובה קכ"ז שזה מן התורה, וכן תוס' גיטין ל' כהרשב"א, ושיטת רש"י דמוקף בתרומה גדולה אינו רק מדרבנן.

והנה הטעם של הראב"ד שמחלק בתרומת מעשר גופא דלא בעינן מוקף זה רק כמפריש ישראל אבל כמפריש לוי בעינן מוקף, אם החילוק הזה הוא רק מדרבנן, וכדמשמע בדבריו שכתב הטעם שמא ישכח ויעשר את התרום תרומת מעשר על מקום אחר, נראה שזה מדרבנן, אבל ממה שהביא את הפסוק לענין תרומת מעשר שהפריש הלוי מוהרמותם ממנו תרומה מן המחובר נראה שזה מן התורה. ונראה לי בזה הטעם בסברת הראב"ד, דהנה דרמב"ם פרק ג' מתרומות הל' י"ב: מצות תרומת מעשר שיפריש אותן בן לוי ממעשרו, שנאמר "וכי תקחו מאת בני ישראל את המעשר", ויש לישראל להפריש אותה וליתנה לכהן וכו' ע"כ.

אם כן מדברי הרמב"ם יוצא לנו חידוש גדול דמצות הפרשת תרומת מעשר הוא רק על הבן לוי דעליו נאמר הפרשה וכי תקחו מאת בני ישראל את המעשר, אבל מה שיש לישראל רשות להפריש תרומת מעשר הוא ממה דאיחא בגמ' גיטין ל' ל"א, דתניא אבא אלעזר בן גמלא אומר ונחשב לכם תרומתכם, בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר וכו' וכשם שיש רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה כך יש רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר ע"כ.

זה החידוש הוא רק שיש לו רשות לבעל הבית להפריש וחל שם תרומת מעשר על מה שהפריש, אבל מצות הפרשה אין על בעל הבית רק על בן לוי, וכן הוא מפורש בהרמב"ם שאצל בן לוי כתב מצוה שיפריש אותן בן לוי ממעשרו, אבל לענין בעל הבית כתב ויש לישראל להפריש, הכוונה שיש לו רשות להפריש והפרשתו הפרשה, אבל מצות הפרשת תרומת מעשר לא קיים, וזה המצוה שייך רק לבן לוי.

ולפי הנחה זו יש לחלק שפיר בין הבן לוי שמפריש תרומת מעשר דבעי מוקף ובין בעל הבית דלא בעי מוקף, דבן לוי כיון שיש עליו מצוה להפריש, וזה סדר הפרשתו ממנו מן המחובר בעינן מוקף כדי לקיים מצות הפרשה כתיקונו, אבל בבעל הבית שרק רשות יש לו להפריש תרומת מעשר אבל אינו מקיים שום מצוה בהפרשתו, אם כן אין עליו שום סדר של הפרשת תרומת מעשר ולא בעינן מוקף כלל כזה.

ובזה מתורץ קושית הר"י קורקוס על הראב"ד מגמ' פרק הזהב דף מ"ט ע"א: ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר עיי"ש.

ולפי הראב"ד הרי אסור ללוי בעצמו לתרום שלא מן המוקף ואיך רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, ולפי זה ניחא, דהנה בשיטה מקובצת שם הקשה: רשאי בן לוי לעשות וכו' כתב ר"מ אע"פ שלא קנה בן לוי לא במשיכה ולא בהגבהה איירי במכירי לוייה דחשיב כאילו בא לידו כדאיתא בגיטין פרק כל הגט, אי נמי לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרו על תבואה שלו הרא"ש עכ"ל.

אם כן לפי התירוצי השני של השיטה מקובצת דכאן מה שהבן לוי תרום תרומת מעשר זה לא מדין בן לוי שעליו מוטל המצוה, אלא מכח שליחות של ישראל, והרי ישראל גופא אין עליו מצות הפרשה רק רשות כמו כן גם הבן לוי שעושה בשליחות ישראל לא יקיים מצות הפרשת תרומת מעשר, אם כן הלוי כאן כישראל לפיכך לא שואלת הגמרא כאן וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף כיון שאין כאן מצוה על הבן לוי כדפרישית, אבל הר"י קורקוס סובר כתירוץ הראשון של השיטה שמירי כאן במכירי לוייה, אם כן זכה כבר הבן לוי בהמעשרות וכיון שהמעשרות שלו יש עליו מצות הפרשה אם כן איך אפשר לתרום שלא מן המוקף לשיטת הראב"ד וזה שהוא משיג על הראב"ד. והנה לפי דעת הראב"ד מה שכתוב בירושלמי תרומת מעשר מלמדת על תרומה גדולה דבעי מוקף והיא ניטלת שלא מן המוקף ואינה למידה על עצמה, הכוונה לפי דבריו אינה למידה על ישראל שגם כשהוא מפריש יצטרך מוקף, אבל לוי המפריש באמת בעי מוקף להראב"ד.

אבל לפי דברינו קשה הגמ' גיטין ל' דאמרינן התם: מאי קאמר? אמר אביי הכי קאמר וכו' אלא אמר רב משרשיא בריה דרב אידי הכי קאמר: ישראל שאמר לבן לוי מעשר לאביך בידי הילך דמיו אין חוששין שמא עשה אביו תרומת מעשר על מקום אחר, כור מעשר יש לאביך בידי והילך דמיו חוששין שמא עשאו אביו תרומת מעשר על מקום אחר, ושואלת הגמ' וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף? ולפי הראב"ד מה מקשה הגמ' הרי כאן עוד לא זכה אביו בתרומת מעשר וזה היתה אצל ישראל, ומה שהוא יכול להפריש תרומת מעשר על מקום אחר זה מטעם שליחות, והוה כמו שמפריש ישראל ועל ישראל אין דין מוקף כמו שהסברנו לעיל לפי דברי הראב"ד, וניחא לי, כי כאן בסוגיא דגיטין מירי במכירי לוייה כיון שאמר כור מעשר לאביך בידי, משמע שהוא מכיר את אביו, וכיון שזה מכירי לוייה כבר זכה הבן לוי במעשר והוא המפריש לא מכח שליחות בעל הבית, ולפיכך שואלת הגמ' שפיר לשיטת הראב"ד וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, כי בן לוי שהוא מפריש

מכחו לא מטעם שליחות של בעל הבית יש לו מצות הפרשה, ועליו חל כל סדר הפרשה, לא כן על בעל הבית ודוק בכל זה בזה.

ולפי שיטת הראב"ד יהיה מוסבר דברי הספרי על פי הגרסא הישנה בפרשת קרח וז"ל הספרי: ואמרת עליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללויים כתרומת גורן וכתבואות יקב, הרי זה אזהרה ללויים שלא יהיו תורמים אלא מן המחומר, (הכוונה מן המוקף) וגרסת הגאון מוילנא, מן המוכחר, ועיין בהתורה והמצוה, ולכאורה הגרסא הראשונה תמוה, הרי תרומת מעשר לא בעי מוקף כמבואר במשנה בכורים, ולפיכך באמת תקנו זה ועשו שגיאה, וגרסו "מן המוכחר", ובספרי עם פירוש רבנו הלל, כתוב הגרסא אצלו מן המחומר, הכוונה מן המוקף, וגם שם הגיהו על פי הגר"א. אבל לפי הראב"ד אין כאן סתירה, דכאן בספרי פרשת קרח מדברים על הבן לוי המפריש על פי המצוה, ויש עליו מצוה בהפרשתו וצריך לפי סדר להפריש רק מן המוקף, אבל מה שנאמר בפרק ב' בכורים דתרומת מעשר לא בעי מוקף זה כשמפריש ישראל ועליו יש רק רשות לתקן הטבל אבל לא מקיים מצות הפרשה ולפיכך לא בעינן מוקף ודוק בזה.

והנה ההפרש מה שיש בין הספרי והראב"ד, דהספרי למד דבעינן מן המוקף כתרומת מעשר לפי הגרסא הישנה מאת חלבו ממנו, ממנו מן המחומר, והראב"ד מביא הלימוד מוהרמותם ממנו, מן המחומר, והלימוד של הספרי יותר ניחא, דקרא דילן מיירי בהקדים בן לוי בכרי, שחייב הלוי גם בתרומה גדולה, כמו שכתב רש"י בפירוש, שפיר אמרינן על מילת "ממנו" דכתיב ביה, שתוזר על חיוב מוקף דתרומה דתרומה גדולה כהחלט ועל תרומת מעשר גם כן על הלוי, אמנם ממילת "והרמותם ממנו" שהביא הראב"ד קשה בכלל לילף מיניה חיוב דמוקף לתרומה גדולה, דהא מקרא זה מיירי בלוי שהקדים ליקח בשיבולים את המעשר, כמבואר בכיצה דף י"ג, ואין הלוי מחויב להפריש רק תרומת מעשר ולא תרומה גדולה כמבואר בכיצה ופסחים ל"ה: מעשר מן המעשר ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, ואם כן בהאי קרא אין כאן הפרשת תרומה גדולה איך נאמר דממנו דכתיב גביה אתיא למילף אחיוב מוקף דתרומה גדולה דלא משתעי קרא מיניה לגמרי, וכן ראיתי באחרונים שהעירו על דברי הראב"ד בזה.

והנה יש לומר בזה דבר חדש ותסולק על הראב"ד קושית האחרונים, דבאמת מה שחידשה התורה במעשר ראשון שהקדימו כשיבלים דפטור מתרומה גדולה, דהתורה חייבה רק מעשר אחד ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר ממנו, וזה ילפינן מוהרמותם ממנו, אם הפירוש שלגמרי נפקע דין תרומה גדולה מהכרי הזה, או דנאמר דהתורה חידשה שצריכים להפריש תרומה אחת והתרומה הזאת הכוונה תרומת מעשר היא בעצמה נחשבת כמו שהפריש תרומה גדולה, כי

התורה חייבה רק הפרשה אחת והפרשה הזאת היא במקום תרומה גדולה ותרומת מעשר ביחד, ויש בהפרשה זו דין תרומה גדולה גם, ונפקא מיניה יהיה אם נצטרך מוקף כזה, אם נגיד שבתרומת מעשר כזה יש גם תרומה גדולה והפרשה אחת פוטרת שניהם בעיני מוקף, מטעם דין תרומה גדולה שיש במעשר זו, אבל אם נגיד שזה דין הפקעה מדין תרומה גדולה לגמרי ואין כאן דין הפרשה של תרומה גדולה בהקדים תרומת מעשר כשיבולים ובאמת התורה לא מדכרת בענין זה על תרומה גדולה לגמרי כיון שכאן יש הפקעה מתרומה גדולה לגמרי.

אבל יש להוכיח מהירושלמי כצד הראשון שכתבנו דמעשר ראשון שהקדימו כשיבולים דפטור מתרומה גדולה אין זה הפקעה בדין טבל של תרומה גדולה אלא דעצם הפרשת תרומת מעשר נחשב הפרשתה גם כן כדין הפרשת תרומה גדולה, והפרשת תרומת מעשר יש לה שני דינים דין הפרשת תרומה גדולה וגם דין הפרשת תרומת מעשר גם כן.

דהנה בירושלמי בחלה פרק א' אמרינן התם אמתניתין דאלו חייבין בחלה, הביא מימרא דר' אבהו: מעשר ראשון שהקדימו כשיבולין פטור מתרומה גדולה, ואמרו עלה כשמירח והפריש אח"כ תרומת מעשר אבל אם הפריש תרומת מעשר ואח"כ מירחו לא, והכוונה בירושלמי, דדוקא כשמירח ואח"כ הפריש תרומת מעשר דכי חייל עליה חיובו מעשר דהיינו בחר מירוח רחמנא פטריה מתרומה גדולה ומש"ה שייך ביה ממנו תרומת מעשר ולא תרומה גדולה, אבל אם הפריש תרומת מעשר קודם מירוח כי הדר מירחו דחייל עליה חיובו דמעשר כיון דתו לא מפריש ממנו תרומת מעשר דהא מופרשת מכבר לא מצינו קרא על זה ולא קרינא ביה ולא תרומת מעשר ותרומה גדולה מן המעשר דהא אזלא מיניה תרומת מעשר ומשום הכי מחויב בתרומה גדולה.

ועוד חילוק נמצא בירושלמי שם, כשהפריש ממנו עליו אבל אם הפריש ממקום אחר עליו לא בדא ע"כ. דליכא למעוטי מהרמותם ממנו את תרומת ה' מעשר מן המעשר ולא תרומה ומעשר מן המעשר, דזה דוקא אם הוציא שתי תרומות מהכרי הזה אבל לא כשהפריש ממקום אחר. הנה אנו רואים בדברי הירושלמי, שאין זה הפקעה מעצם דין תרומה גדולה שהקדימו כשיבולים אלא שהפרשת תרומת מעשר מתקן גם דין הטבל של תרומה גדולה ונחשב הפרשת תרומה שיש לה דין הפרשה של תרומה גדולה גם כן, ועצם הטבל של תרומה גדולה לא נפקע מכאן, ולפיכך זה תלוי מאיזה מקום הופרש, אם מהכרי הזה בעצמו או ממקום אחר, ולפי זה אם נגיד שהפרשת תרומת מעשר נחשב כמו שנפרש תרומה גדולה כיון שהטבל לא נפקע לגמרי מתרומה גדולה ואם יצטרכו כאן מוקף מדין הפרשת תרומה גדולה שיש בתרומת מעשר, דהפרשת תרומת מעשר פועלת כאן שני דברים דין הפרשתה מדין תרומה גדולה לתקן

הטבל של תרומה גדולה ודין הפרשתה מדין תרומת מעשר ויצטרכו מוקף מדין הפרשתה של תרומה גדולה, וזה כתוב כאן בזהרמותם ממנו, דבעינן מוקף מטעם תרומה גדולה שיש בהפרשה זו, וניחא דברי הראב"ד בזה.

בענין טבל הטבול לתרו"מ להפריש ממנו ת"ג

הרמב"ם פ"ה מה' תרומות הי"ג המפריש תרומה ממע"ר שלא ניטלה תרומתה וכו' אין תרומתו תרומה עכ"ל ומבאר המ"ל דברי הר"מ דמיירי שלא ניטלה תרומה גדולה אבל תרומת מעשר כן הפריש, ומחדש לן הר"מ שאינו יכול להפריש מטבל שהוא טבול רק לת"ג ולא לתרומת מעשר על מק"א על טבל שהוא טבול גם לתרומה גדולה וגם לתרומת מעשר כיון שמקצת הטבל כאן מתוקן לגבי תרו"מ, וכן מפרש במשנה תרומות: ולא נטלה תרומתה פירוש, תרומה גדולה אבל תרומת מעשר כן נטלה ולא יכול להפריש מזע"ז. ומיירי המשנה שהקדימו בכרי והוא מפרש שהראב"ד ג"כ אינו חולק על הר"מ.

אולם הר"ש גריס במשנה שנטלה תרומתו ומיירי שהקדימו בשבלין ופטור מתרומה גדולה ולפיכך אינו תורם ממנה ת"ג על כרי של טבל, ודוקא שנטלה תרומתה ז"א תרומת מעשר אבל לא נטלה תרומת מעשר אע"פ שהוא פטור מת"ג יכול להפריש על כרי שהוא טבול לת"ג ולתרומת מעשר ולהפריש עליה ת"ג, דתניא בספרי: מניין לכן לוי שרצה לעשות מע"ר תרומה גדולה מנין שהוא עושה ת"ל כי את מעשר בני"י אשר ירימו לך מיכן שאם רצה לעשות תרומה לאחרים עושה יכול אפילו ניטלה תרומתה עושה אותם תרומה לאחרים ת"ל את מקדשי ממנו, בזמן שקדשי בתוכו עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשי בתוכו אינו עושה תרומה לאחרים ע"כ ת"ד, והמ"ל תמה דדין זה כמו זר נחשב לו דמאחר שמעשר זה אינו טבול לתרומה גדולה איך מפריש ממנו ת"ג על טבל הטבול לת"ג, וכן מקשה מהא דגטין דכור מעשר יש לך בידי חיישינן שמא עשאו תרו"מ למקום אחר. ולמה לא חיישינן שעשה ת"ג, לפי דברי הר"ש דיכול להפריש ת"ג על מקום אחר? ודעת הר"מ דלא כהר"ש דכן מפורש מדבריו בפ"ג הכ"ב: וכן המפריש ת"ג צריך שיהיו הפירות טבולין לתרומה ע"כ.

והנה הרש"ש הק' דדברי הר"ש סתרי אהדדי דהר"ש בחלה פ"ג משנה ט' ז"ל: וא"ת היכי משכחת פרנסה ממק"א וא"נ מיירי שם דטבל שהורמה ממנה ת"ג וכו' אבל הכא הרי לא הורם ממנה כלל ע"כ. הרי, מפורש יוצא מדבריו שלא יכולים להפריש מכרי שטבול לתרומת מעשר תרומה גדולה?